

ภาวะผู้นำทางการศึกษากับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง*
EDUCATIONAL LEADERSHIP AND DEVELOPMENT IN LINE
WITH THE SUFFICIENCY ECONOMY

พระมหาปฐมภูมิ ปญญาปทีโป (จังพล)¹ และจिरาภรณ์ ผันสว่าง²
Phramaha Pathompoo Panyapatipo (Jangphon)¹ and Jiraporn Phansawang²
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}
Mahamakut Buddhist University^{1,2}
Email : patoornpoom2512@gmail.com

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำทางการศึกษากับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน และจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือกับบุคคลต่างๆ เช่น นักการศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้กำหนดนโยบายสาธารณะ และสาธารณชน โดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนให้มีอุปนิสัยในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เป้าหมายของการเป็นผู้นำทางการศึกษาคือการปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการศึกษาและระบบการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง ต่อเนื่อง และยั่งยืน

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำทางการศึกษา; การพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษา; เศรษฐกิจพอเพียง

* Received: January 31, 2022; Revised: March 25, 2022; Accepted: April 1, 2022

ABSTRACT

Educational leadership and development in light of sufficiency economy is the process of mutually working that needs cooperation of various sectors such as educationists, guardians, learners, policy makers and general public. Towards the end, the sufficiency economy is a 'must' to be brought into practice to create learners' immunity and sufficiency lifestyle. As generally admitted, the goal of educational administration is to sustainably develop the educational system and its quality in light of the sufficiency economy.

Keywords : Educational leadership; Development of leadership; Sufficiency Economy

1. บทนำ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสถึงแนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้ดำรงชีวิตแก่ปวงชนชาวไทยให้สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้แนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านบุคคลเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาด้านการศึกษาด้วยการพัฒนาตามแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องเริ่มต้นจากผู้นำ ในฐานะผู้นำจึงต้องมีความรู้ เข้าใจหลักการบริหาร รู้จักกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผน กำหนดนโยบาย ประสานงาน รู้จักแก้ไขปัญหา คิดอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผน จัดกำลังคนให้เหมาะสมกับงาน อย่างพอดี เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของความพอดี ความมีเหตุผลและระบบภูมิคุ้มกันที่ดีการเป็นผู้นำที่ต้นนั้นควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เสริมสร้างให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันได้ และมีอุปนิสัยในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง (สุภชชา พันเลิศ, 2557)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอในเนื้อหาบทความเกี่ยวกับเรื่อง ความหมายภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ และการพัฒนาสถานศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2. ความหมายภาวะผู้นำ

จากนิยามของภาวะผู้นำ (leadership) ได้มีผู้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้หลายท่าน ในที่นี้ ผู้เขียนได้นำมายกตัวอย่าง เช่น

พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์ (2558) ภาวะผู้นำมีนิยามที่มีพื้นฐานความคิดอยู่ 2 ประการคือ 1) พื้นฐานความคิดเพื่อบรรลุความสำเร็จด้วยคนอื่น หมายถึง ภาวะการทำให้ความไว้วางใจคนอื่นว่า มีความปรารถนา และความสามารถที่จะประสานสัมพันธ์กัน ทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ การเชิญชวน หรือด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นจุดเน้นขององค์กรยุคใหม่หรือโลกยุคใหม่ 2) มีพื้นฐานความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า หมายถึง ภาวะการท้าทายต่อสภาพการณ์ในปัจจุบัน และมุ่งหน้าเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่ที่ดีกว่า บุคคลในกลุ่มจะเป็นใครก็ได้ แม้ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง ขอเพียงมีความคิดและมีการดำเนินการเพื่อการเปลี่ยนแปลง ถือว่าผู้นั้นมีภาวะผู้นำ ตามสโลแกนที่ว่า ทุกคนในกลุ่มสามารถเป็นผู้นำได้ (Everyone on a group can be a leader) หรือทุกคนเป็นผู้นำได้ (everyone is a leader) หรือทุกคนจะต้องเป็นผู้นำ (everyone must be a leader) ซึ่งหากนำเอาพื้นฐานความคิดทั้งสองนี้บูรณาการเข้าด้วยกัน จะทำให้นิยามของภาวะผู้นำมีความชัดเจนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นนิยามที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม อย่างมีกระบวนการเชิงสัมพันธ์และเชิงจริยธรรม เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่หรืออนาคตใหม่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าผู้นำนั้นจะเป็นผู้นำตามตำแหน่งหรือผู้นำตามธรรมชาติก็ตาม

วิโรจน์ สารรัตน์ (2557) ได้กล่าวถึงความหมายของภาวะผู้นำที่แสดงถึงสภาพหรือการ แสดงออกของบุคคลที่เป็นผู้นำที่มีพื้นฐานความคิดเพื่อบรรลุความสำเร็จด้วยคนอื่น และฐานความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า

Ward (2020) ภาวะผู้นำหมายถึง บุคคลที่มีความสามารถหลากหลายและพร้อมที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ผู้นำที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับแนวคิดของผู้นำเองและแนวคิดทฤษฎีของผู้อื่นที่ได้นำมาปรับและได้ทำการถ่ายทอด สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพให้กับผู้อื่นในลักษณะที่มีส่วนร่วมสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นดำเนินการพร้อมๆ กับกำกับวิธีที่พวกเขากระทำ พวกเขาต้องมีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อที่จะรู้วิธีที่ดีที่สุดในการทำงาน

กล่าวโดยสรุปภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ในลักษณะการจูงใจ ใช้อิทธิต่อพฤติกรรมต่อพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา ในการกำหนดเป้าหมายการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การปกครองบังคับบัญชาการควบคุมการดูแล การตัดสินใจ การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร

3. ภาวะผู้นำทางการศึกษา

บุคคลที่มีภาวะผู้นำทางการศึกษามีหลักสำคัญบางประการที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางการศึกษา สร้างวิสัยทัศน์แห่งความสำเร็จทางวิชาการสำหรับนักเรียนทุกคน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างนักเรียนในระดับต่างๆ ทางสังคมและเศรษฐกิจและนักเรียนที่มีผลการเรียนดีเด่นและต่ำเสมอ ผู้นำทางการศึกษามุ่งมั่นที่จะรักษาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง กล่าวคือสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ดีต่อสุขภาพคือคุณแจสำคัญในการจัดห้องเรียนที่สะดวกสบาย มีระเบียบ และมีโครงสร้าง ผู้นำทางการศึกษาจะมอบความรับผิดชอบให้ผู้อื่น ซึ่งหมายความว่าครู ผู้ปกครอง และแม้แต่นักเรียนสามารถรับผิดชอบและยอมรับความรับผิดชอบได้ ประการที่สี่ วิธีการสอนและเนื้อหาหลักสูตรต้องได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ประการที่ห้า สาขาวิชาการศึกษาต้องยึดและปรับใช้เครื่องมือการจัดการที่ทันสมัย(Top Education Degrees, 2021)

ผู้ที่มีภาวะผู้นำทางการศึกษาที่ยอดเยี่ยมมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ทำให้พวกเขามีประสิทธิภาพ สร้างแรงบันดาลใจและเป็นที่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม มีคุณลักษณะและทักษะที่สามารถระบุตัวตนได้ซึ่งผู้สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและประสบความสำเร็จมีดังนี้(Lynch, 2020)

1) การสร้างชุมชน (Community-Building) การสร้างชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นผู้นำด้านการศึกษา ผู้นำการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ทุกคนรู้ว่า “ต้องใช้หมู่บ้าน” ผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถติดต่อผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเพื่อรวมพวกเขาเข้าด้วยกันภายใต้เป้าหมายสำคัญเดียว

2) ความคิดเชิงบวก (Positive Thinking) ความเชื่อที่แน่วแน่ในความสามารถของชุมชนโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าโรงเรียนจะต้องเผชิญกับการลดงบประมาณ หรือคะแนนสอบต่ำกว่าที่คาดไว้ ผู้นำที่เข้มแข็งก็พยายามผลักดันและรู้ว่าอุปสรรคเหล่านี้จะผ่านไปได้ ที่สำคัญกว่านั้น พวกเขาสื่อสารสิ่งนี้กับชุมชนโรงเรียนและสร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนที่พวกเขา นำไปสู่การดำเนินการภายใต้ความเชื่อเดียวกัน คุณภาพนี้มีมักถูกเรียกว่า “กรวด” หรือความเพียร

3) การสะท้อนกลับ (Reflection) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถพลิกกลับภายในและสะท้อนถึงการเติบโตของพวกเขา แม้ว่าสิ่งนี้จะไม่ง่ายและสะดวกสบายเสมอไป แต่ผู้นำต้องซื่อสัตย์อย่างไร้ความปราณีเมื่อพวกเขาประเมินความก้าวหน้าของตนเองและความก้าวหน้าของชุมชนที่พวกเขาเป็นผู้นำ นอกจากนี้ ต้องใช้กระบวนการไตร่ตรองเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายความว่ากระบวนการมองย้อนกลับไปจะต้องทำในลักษณะที่เผยให้เห็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุภารกิจต่อไป

4) การพัฒนาและสื่อสารวิสัยทัศน์และแผน (Development and Communication of Vision and a Plan) ไม่มีผู้นำคนใดสามารถเป็นผู้นำได้อย่างแท้จริงหากปราศจากวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสร้างแรงบันดาลใจ นอกจากนี้ วิสัยทัศน์นี้จะต้องเป็นหนึ่งเดียวที่ชุมชนโรงเรียนทั้งหมดสามารถเชื่อมต่อได้ในขณะเดียวกัน การสื่อสารวิสัยทัศน์นี้ก็มีความสำคัญมากกว่า ดังนั้น ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์

ของตน ไม่เพียงแต่คำพูดเท่านั้น แต่ยังต้องสื่อสารผ่านการกระทำด้วย วิสัยทัศน์และแผนนี้จะต้องทำหน้าที่เป็นเข็มทิศสำหรับการตัดสินใจและการกระทำทั้งหมดที่เกิดขึ้น

5) ความถูกต้อง (Authenticity) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะมีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่แข็งแกร่งและแสดงตัวตนที่แท้จริงของตนให้ทุกคนได้เห็น ความถูกต้องนี้ต้องทำงานหนัก ไม่มีผู้นำคนใดสามารถสร้างความเป็นสิ่งที่พวกเขาไม่ใช่ และไม่สามารถเลียนแบบคนอื่นได้ ไม่เพียงแค่นี้ พวกเขาต้องยอมให้ผู้ทำงานด้วยเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ผู้นำด้านการศึกษาควรสร้างชุมชนบนพื้นฐานของความถูกต้อง และใช้พลังนั้นเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและมีผลกระทบ

6) ความหลงใหล (Passion) ในการเป็นผู้นำทุกรูปแบบ แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำทางการศึกษา ผู้นำจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยความหลงใหล ผู้นำด้านการศึกษาที่กระตือรือร้นใส่ใจในชุมชนของตนอย่างลึกซึ้งและกระตือรือร้นอย่างเต็มที่ที่จะทำให้ทุกวันในโรงเรียนดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา นี่ไม่ใช่ลักษณะที่สามารถปลอมแปลงได้ แต่เป็นความต้องการที่มาจากส่วนลึกของแกนกลางของผู้นำ ความหลงใหลของพวกเขาควรชัดเจนสำหรับทุกคนที่พวกเขาทำงานด้วยและควรสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเข้าร่วมภารกิจของพวกเขา

กล่าวโดยสรุปภาวะผู้นำทางการศึกษาเป็นศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ด้วยการจัดการและปรับปรุงพัฒนาการศึกษาและพยายามช่วยให้พวกเขาบรรลุเป้าหมายโดยรวมแล้วจำเป็นต้องมีผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญมีความสามารถและทุ่มเท ที่สำคัญต้องมีความเชื่อและความหลงใหลในสิ่งที่ทำและทำด้วยความมุ่งมั่นเพื่อให้การศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ

4. การพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษา

คนที่พัฒนาตัวเองเพื่อให้มีภาวะผู้นำสูงชันนั้น เกิดจากความรู้สึกว่าคนรอบข้างเราเปลี่ยนไปเมื่อปฏิบัติกับเรา เช่นตั้งใจฟังเรามากขึ้น กลัวเราน้อยลง อยากรู้เกี่ยวกับเรามากขึ้น ทำในสิ่งที่เรามอบหมายให้ดีขึ้น เป็นต้น เป็นเพราะเราเปลี่ยนแปลงไป เลยทำให้ผู้อื่นรู้สึกในภาวะผู้นำของเรามากขึ้น เปรียบเหมือนหนึ่งว่าเรามีอิทธิพล (Influence) ต่อเขามากขึ้น สิ่งใดที่เรามอบหมายก็จะได้รับการตอบสนองในด้านที่ดีขึ้นการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับตัวเองจะแบกรับความรับผิดชอบในขณะที่ผู้อื่นสรรหาคำแก้ตัวจุดแรงบันดาลใจ วาดภาพให้ผู้อื่นมองเห็นศักยภาพในการทำประโยชน์ ที่ซ่อนอยู่ในตัวเขาการมองเห็นโอกาสในขณะที่ผู้อื่นมองเห็นวิกฤตการทำผิดให้เป็นจริงความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง โดยไม่กลัวความล้มเหลว

การพัฒนาภาวะผู้นำ ไม่จำเป็นต้องทำในตอนที่เป็นผู้บริหารแล้วเท่านั้น แต่ควรเรียนรู้และพัฒนาตั้งแต่เนิ่นๆ เพื่อทำให้การขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงชันนั้นมีความพร้อมอย่างเต็มเปี่ยมทั้งด้านทักษะการทำงาน (Hard Skill) และภาวะผู้นำ (Soft Skill) หากองค์กรใดให้ความสำคัญเรื่องภาวะความเป็นผู้นำกับ

บุคคลทุกระดับแล้ว ก็จะทำให้องค์กรนั้นพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง และการแข่งขันในทุกระดับได้ (เอ็นเทรนนิ่ง, 2561)

ในปัจจุบันการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน หรือรองผู้อำนวยการโรงเรียน ต่างก็มีรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมือนกัน คือ การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ก่อนบรรจุแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีการอบรม ฟังบรรยายจากวิทยากร และฝึกปฏิบัติภาคสนามในสถานศึกษาที่กำหนด แต่การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในอดีตที่ผ่านมา ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่า เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนทั้งระบบได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างทางเลือกที่เป็นวิธีการ พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อย่างไรก็ตาม ผลการในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนจากหน่วยงานส่วนกลาง อาทิ ผลการทดสอบระดับชาติ (O-net) สาเหตุสำคัญอาจเกิดมาจากคุณภาพการสอนของครูและผลการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ เช่น ครอบครัวยุคใหม่ เป็นต้น โดยในส่วนของปัจจัยด้านการบริหารสถานศึกษา ก็นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครู ให้เกิดผลต่อ คุณภาพผู้เรียนเป็นอย่างมาก ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อการจัดการเรียน การสอนของครู ที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน (ณรงค์วิทย์ แสนทอง, 2555)

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ

1. วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำขณะปฏิบัติงาน (On-the Job Method) การพัฒนาโดยวิธีให้มีประสบการณ์จากการทำงาน ซึ่งมีหลายรูปแบบ ดังนี้ 1) การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) เป็นการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ด้วยวิธีหมุนเวียนเปลี่ยนกันเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวาง ทำให้มีประสบการณ์ด้านอื่นๆ มากยิ่งขึ้น โดยหมุนเวียนดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกัน 2) การสอนงาน (Coaching) เป็นการสอนให้บุคลากรมีความรู้ ความชำนาญในการปฏิบัติงาน ซึ่งให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะต่างๆ การติดตามผลและการแก้ไขข้อผิดพลาด 3) การแต่งตั้งเป็นกรรมการลำดับรอง (Junior Board) เป็นเทคนิคการฝึกงาน เช่น การทำการแทนผู้บริหารชั่วคราวหรืออาจมอบหมายงานเป็นบางอย่าง ทำให้เรียนรู้ได้เร็วขึ้น 4) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) เป็นวิธีการช่วยให้ผู้บริหารทำความเข้าใจบนเส้นทางความก้าวหน้า เพื่อหาเงื่อนไข หรือข้อกำหนดในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพเป็นแบบอย่างในการทำงาน

2. วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำนอกการปฏิบัติงาน (Off the Job Method) การดำเนินการเกิดขึ้นภายนอกองค์กรหรือนอกเหนือการปฏิบัติงานประจำ 1) กรณีศึกษา (Case Study Method) เป็น

วิธีการนำเสนอปัญหาเพื่อให้ผู้รับการพัฒนาได้ทำการวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหาค้นหาวิธีแก้ไขปัญหา นำมาอภิปรายร่วมกับผู้อื่น 2) เกมการบริหาร (Management Game) เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสนใจของผู้ร่วมฝึกทักษะในการแก้ปัญหาและวางแผนการทำงาน 3) การสัมมนาภายนอก (Outside Seminar) การเข้าร่วมสัมมนาที่องค์กรภายนอกจัดขึ้นและตรงกับความต้องการในการพัฒนาผู้บริหาร 4) โครงการร่วมมือกับมหาวิทยาลัย (University-Related Program) มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดหรือเตรียมโปรแกรมการพัฒนาผู้บริหาร อาจเป็นโครงการศึกษาต่อเนื่องหลักสูตรรายบุคคล หรือโครงการที่ได้ประกาศนียบัตร 5) การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เทคนิคการฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงบทบาทเป็นบุคคลต่างๆ เช่นเดียวกับ การแสดงละคร 6) การทดลองวิเคราะห์งานจากตัวอย่าง (The in-Basket Technique) การเพิ่มทักษะความสามารถในการตัดสินใจทางการบริหาร 7) แบบแผนพฤติกรรม (Behavior Model) เทคนิคการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ดูเทคนิคการบริหารที่ดี จากภาพยนตร์หรือวีดิทัศน์ หลังจากนั้น ให้แสดงบทบาทในสถานการณ์จำลองและให้ความเห็นต่อการแสดงบทบาทนั้น 8) ศูนย์การพัฒนาภายในองค์กร (In-House Development center) วิธีการที่ยืดสภาพขององค์กรเป็นหลักให้ผู้บริหารฝึกปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาปรับปรุงทักษะการบริหาร

3. เทคนิคพิเศษ (Special Technique) เป็นการพัฒนาโดยใช้เทคนิคพิเศษเฉพาะด้าน เช่น เทคนิคการรับรู้ความรู้สึก (Sensitivity Training) เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง เป็นต้น (ประเมธ สมบูรณ์, 2561)

กล่าวโดยสรุปความสามารถต่างๆ ของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้เป็นผู้นำ ผู้สนับสนุน หรือ ผู้อำนวยการความสะดวกทางการศึกษา ย่อมส่งผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนการสอน ของสถานศึกษาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้นำที่มีภาวะผู้นำ ทางวิชาการ ซึ่งจะส่งผลต่อการแก้ไข เปลี่ยนแปลงพัฒนาด้านการเรียนการสอนที่ดีขึ้น อีกทั้งนี้ ยังส่งผลต่อการปฏิบัติการทำงานของครู ที่ส่งผลต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพ แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ เป็นเทคนิควิธีการที่จะพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อต้องการให้เกิดขึ้นภายในตัวของผู้นำเอง ไม่ว่าจะเป็วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำขณะปฏิบัติงาน นอกการปฏิบัติงาน หรือเทคนิคพิเศษอื่นๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

5. เศรษฐกิจพอเพียง

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200 – 300 บาท ขึ้นไปเป็น 20,000 – 30,000 บาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้

แต่เตอร์ี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสูทใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ่ อันนี้ก็เกินไป...” พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล 17 มกราคม 2544 (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณา ดังนี้

1. กรอบแนวคิดที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจ พอเพียงสามารถประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยเน้นทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยามความพอเพียง (Sufficiency) จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจ อย่างมีเหตุผล

3.3 การมี ภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การเตรียม ตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง

3.4 เงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม (แนวคิด 3 ท่วง 2 เงื่อนไข)

3.4.1 เงื่อนไขความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับวิชาการ เพื่อนำมาประกอบการวางแผน

3.4.2 เงื่อนไข คุณธรรม เพื่อเสริมสร้างให้มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์

3.5 แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม

สิ่งแวดล้อม และความรู้เทคโนโลยีกระบวนการ การสร้างความรู้ (Knowledge) คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ในเอกสารประกอบการอบรมเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (ธนสาร บัลลังก์ปัทมา, 2550)

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

สิ่งสำคัญคือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนด ชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการ การต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่ เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

แนวทางการบริหารการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. การจัดการความรู้ ในรูปแบบเทคนิควิธีการกำกับดูแลการประเมินผลและปรับปรุงระบบการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. การจัดการหลักสูตร เน้นการฝึกการจัดการสถานการณ์โดยบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. การจัดการพัฒนานักศึกษา เน้นการใช้ความพอประมาณความสมเหตุสมผลและภูมิคุ้มกันตนเองในการขับเคลื่อนไปยังสัมติผลกระทบทางสังคมผลกระทบทางวัฒนธรรมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางวัฒนธรรม
4. การพัฒนาตนเอง โรงเรียนควรมีการฝึกอบรม และตระหนักถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และสร้างความยั่งยืนให้ครูในโรงเรียนประสบความสำเร็จ (น้องลักษณ์ ใจฉลาด และบุญชนะ บุญโตนคร, 2563)

กล่าวโดยสรุปการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้นเมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้นำทางการศึกษาควรสร้างองค์ความรู้ในรูปแบบเทคนิค วิธีการนิเทศ ประเมินและปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาในการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำนโยบายขับเคลื่อนการศึกษาไปใช้เพื่อเป็นการวางแผนการจัดการหลักสูตรการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาการศึกษาต่อไป

6. สรุป

ภาวะผู้นำทางการศึกษากับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (Educational leadership and development in line with the sufficiency economy) ในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนขอสรุปด้วยข้อคิดอยู่ 3 ประการ ประการแรก ผู้นำทางการศึกษาที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง

ในการดำรงตนและปฏิบัติตนนั้น คาดว่าจะเกิดผลเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันที่ดี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านความรู้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม เทคโนโลยี และนวัตกรรม ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม มีความซื่อสัตย์สุจริตมีจิตสำนึกในคุณธรรม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ ประการที่สอง ถ้าผู้นำเข้าใจและเข้าถึง การพัฒนานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัวและการทำงานก็จะทำให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และประการสุดท้าย ภาวะผู้นำทางการศึกษากับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยขับเคลื่อนการทำงานไปสู่การบริหารจัดการที่ดี ในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. บรรณานุกรม

- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2555). การพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership Development). สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564. จาก <https://bit.ly/2W90Dyt>
- ชนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2550). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564. จาก <https://bit.ly/3Cz4Ta2>
- ปรเมธ สมบูรณ์. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยการเทียบเคียงสมรรถนะ. ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์. (2558). ภาวะผู้นำ หลักธรรม และกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2564. จาก <https://bit.ly/3LLs9vV>
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2557). ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและนวัตทัศน์ร่วมสมัยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธี.
- สุภัสชา พันเลิศ. (2557). การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564. จาก <https://bit.ly/3m0fnst>
- เอ็นทรนนิ่ง. (2561). การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำในตัวคุณให้แข็งแกร่ง. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2564. จาก <https://bit.ly/2XTB3yh>
- Lynch, M. (2020). **What makes a great educational leader?**. Retrieved September 24, 2021. From <https://bit.ly/3ELcRPh>
- Top Education Degrees Website. (2021). **What is educational leadership?**. Retrieved September 24, 2021. From <https://bit.ly/3EQp0IM>
- Ward, S. (2020). **What is leadership?**. Retrieved September 24, 2021. From <https://bit.ly/3kBXd0D>